

La relació amor-odi entre intel·lectuals i polítics: el cas de la Fundació Wiardi Beckman

Dr. René Cuperus / Director d'afers internacionals i investigador de la Fundació Wiardi Beckman; redactor en cap de Socialisme & Democratie, revista teòrica mensual de la WBS

Introducció

En la vida política, hi ha una tensió contínua entre el que els alemanys anomenen Geist und Macht, entre les idees i el poder, entre Kant i Maquiavel, entre la recerca de càrrecs i la maximització de vots, d'una banda, i l'anàlisi de les tendències en la societat i la reflexió autocrítica sobre els principis polítics, de l'altra.

Aquesta tensió adopta una nova dinàmica amb la transformació dels partits polítics en «partits de campanya» i amb els canvis que, al si de la cultura política occidental, permeten l'eclosió de les «democràcies mediàtiques». En la política actual, un lideratge polític altament personalitzat, determinat per les lleis de la imatgeologia (la manipulació de les imatges dels –i pels– mitjans de comunicació), ha esdevingut l'actor principal, tant en els partits i la política de govern com en l'actuació dels mitjans de comunicació.

Cada cop més sovint, el debat intern, la reflexió sobre els principis o el debat polític dels partits es perceben com si fossin contraproductius per a les estratègies partidistes i per a la coherència de la imatge dels partits. Cada cop més polítics consideren que el debat lliure i les diferències d'opinió constitueixen riscos polítics o electorals, que perjudiquen la imatge mediàtica d'un líder polític –acuradament construïda–, el programa del partit o la selecció dels temes de campanya.

El paper dominant que tenen les campanyes electorals –tant en termes de lideratge de partit, finançament i fixació dels temes de debat, d'una banda, com en l'obligació, d'acord amb la lògica mediàtica, de tenir «un partit cohesionat rere el seu líder estimat», de l'altra– cada vegada xoca més amb altres dimensions i funcions de la política dels partits. Algunes de les funcions que estan quedant marginades són el debat sobre els principis i les postures programàtiques dins una democràcia de partit que funcioni correctament; la reflexió receptiva sobre el que ha assolit (o no) el govern i sobre els fracassos i els punts febles de les polítiques i les estratègies de reforma; l'autocrítica interna com a via per evitar l'arrogància del poder i les tendències de tipus oligàrquic; la importància, en suma, de l'equilibri intern de poders al si dels partits polítics.

La correspondència teòrica entre política i ciència s'està erosionant. La democràcia política i la ciència es defineixen totes dues pel debat crític, pel conflicte productiu d'interessos i idees en competència. La democràcia política ha quedat institucionalitzada i ha civilitzat el conflicte d'interessos, d'idees i creences. La ciència i la política en teoria prosperen totes dues gràcies al procediment democràtic, al

conflicte, la rivalitat i la crítica. A llarg termini, la política racional i democràtica depèn, per definició, de l'anàlisi crítica i de les noves idees i coneixements científics. No obstant això, hi ha una tensió natural entre el món acadèmic i el món de la política. La ciència sovint afronta i critica les nocions o opinions convencionals, les postures i els interessos existents. L'adhesió a l'escepticisme acadèmic i al valor de la veritat pot tenir efectes perturbadors per al joc del poder polític i el món dels polítics professionals.

En aquest nou context, els centres de recerca o think tanks ocupen una posició ambivalent. D'una banda –particularment al món anglosaxó, d'on són originaris–, la seva tasca és dissenyar i desenvolupar discursos per atacar o replicar els arguments o els discursos de l'«enemic polític». Així, els nous think tanks conservadors vinculats a l'escola neoliberal de Chicago o a la revolta thatcherista al Regne Unit van intentar desbancar la posició aleshores predominant de l'esquerra en l'opinió pública i van intentar influir en el clima polític i en el debat públic, dominat en bona mesura pel pensament econòmic keynesià del costat de la demanda prevalent a l'esquerra o el centreesquerra. Com a reacció davant l'èxit d'aquesta presa del poder per part dels neoliberals, des del centreesquerra es van crear una sèrie de think tanks per combatre l'hegemonia del discurs neoliberal. Els intents per desenvolupar el concepte de Tercera Via per part del Democratic Leadership Council (DLC) a Washington o l'IPPR a Londres en són un bon exemple. En paraules del mateix Tony Blair, «l'IPPR fou creat per contribuir a guanyar la batalla de les idees contra la Nova Dreta».

En aquest camp, la tensió entre intel·lectuals i polítics, entre els assessors de polítiques provinents del món universitari i els emprenedors polítics, no és gaire problemàtica. Els think tanks actuen aquí com «unitats de producció ideològica» en nom del corrent ideològic o del partit amb el qual simpatitzen. El risc intel·lectual podria ser que els think tanks s'utilitzessin d'una manera merament instrumental, com un actor en funció de la campanya o del partit mediàtic, de manera que el discurs ideològic i programàtic s'utilitzés només per buscar un impacte o un efecte en la lluita per les imatges als mitjans de comunicació.

L'altra tasca dels think tanks, però, és fer recerca per avaluar les polítiques seguides o per dissenyar-ne de noves, per criticar les opinions convencionals tant dins la societat com dins el seu «propi» partit, per modernitzar els programes polítics, etc. Aquesta és una funció cabdal dels think tanks, ja que té el potencial de causar conflictes entre els intel·lectuals del món acadèmic i els polítics professionals.

Podem descriure una tercera funció si considerem els think tanks com plataformes o forns per al debat en si. Mitjançant l'organització de seminaris i conferències i la publicació de llibres i revistes, la intenció dels think tanks és atreure a l'arena del govern o de la política del partit investigadors universitaris, periodistes o professionals del món dels negocis que siguin més o menys independents. Des d'aquest punt de vista, els think tanks actuen com a intermediaris o estableixen un lligam entre la universitat i la política, entre els móns dels líders d'opinió i els líders polítics.

Per aquest motiu, la majoria de think tanks tenen lligams indirectes amb partits polítics o amb famílies ideològiques. Una de les condicions importants per a aquesta funció de crítica i intermediació és l'existència d'una certa distància i independència –financera, administrativa i política– respecte a la política del partit o del govern.

La Fundació Wiardi Beckman

En aquest escenari, la Fundació Wiardi Beckman, el think tank independent del Partit Laborista Holandès, té un paper significatiu en la cultura política neerlandesa. Es tracta del think tank polític més influent dels Països Baixos. El seu treball rep una àmplia atenció als mitjans de comunicació i exerceix una influència directa sobre el debat públic i polític general.

Durant més de cinquanta anys, la Fundació Wiardi Beckman (WBS) ha estat considerada com l'«òrgan científic en favor del socialisme» pel Partij van de Arbeid (1946) (PvdA o Partit Laborista). Se'n va dir així en honor d'H. B. Wiardi Beckman, un dels líders de la socialdemocràcia holandesa d'abans de la guerra i autor del Programa del Valor Bàsic del 1937. Wiardi Beckman va morir al camp de concentració alemany de Dachau.

Originalment, la Fundació no es va crear com un think tank d'estil anglosaxó, orientat a les polítiques. Pretenia ser un òrgan científic, seguint el llegat del «marxisme científic» i prestant una atenció especial a l'estreta relació entre el socialisme i el desenvolupament d'una ciència social moderna. Formalment, la WBS encara s'anomena «institut de recerca científica vinculat al PvdA», però de fet funciona com un think tank, amb un interès lleugerament més manifest pel treball teòric i programàtic de tipus generalista en lloc de les polítiques públiques especialitzades.

La missió de la Fundació Wiardi Beckman és la següent:

1. Recerca i anàlisi de les principals tendències i desenvolupaments polítics i socials per dissenyar propostes per a la renovació dels principis i els valors socialdemòcrates; en altres paraules: una modernització ideològica permanent.
2. Recerca i anàlisi dels camps i els dilemes relacionats amb les polítiques per desenvolupar idees per a la modernització de les polítiques i l'adaptació dels programes.
3. Assessorament als líders polítics i al partit sobre qüestions de polítiques, principis bàsics de la socialdemocràcia i el programa del partit.

La Fundació Wiardi Beckman ofereix un lligam entre el món acadèmic i la socialdemocràcia holandesa. Dóna suport a la modernització del programa i les polítiques del PvdA i estimula el debat lliure i independent en la direcció política del centreesquerra socialdemòcrata.

La Fundació aconsegueix els seus objectius de maneres diverses. En primer lloc, mitjançant la publicació d'informes i fullets, l'organització de conferències i seminaris i la gestió de diversos grups d'estudi i de treball. Així mateix, manté estrets contactes amb altres organitzacions socialdemòcrates a Europa.

L'institut opera seguint el principi de la descentralització, amb un nucli central reduït (uns vuit investigadors de diverses categories) que està en contacte amb una comunitat dispersa d'escriptors, investigadors, professionals i acadèmics externs que comparteixen el seu enfocament general davant el debat i l'anàlisi política. El consell de la Fundació consisteix bàsicament en professors de diverses universitats dels Països Baixos i altres professionals com ara càrrecs públics a nivell estatal o local, jutges, etc. El pressupost de la WBS prové de subvencions estatals independents dels partits, donacions individuals i una modesta contribució del PvdA.

A la Universitat d'Amsterdam, la WBS té la càtedra Dr. J.M. den Uyl (un antic primer ministre socialdemòcrata), actualment ocupada pel professor E. van Thijn, que va ser alcalde d'Amsterdam i ministre de l'Interior pel PvdA. A l'institut, sovint s'invita els anomenats investigadors externs perquè escriguin un estudi o un informe sobre afers polítics d'actualitat.

La Fundació Wiardi Beckman té una sèrie de publicacions periòdiques: la revista mensual *Socialisme & Democratie*, d'assajos teòrics i culturals, i l'anuari sobre el socialisme democràtic, que inclou importants temes polítics com ara globalització i capitalisme contemporani, el futur de la democràcia, la crisi de la política d'ensenyament, etc. A més, també es publiquen diversos informes, estudis i llibres.

El Centre per al Govern Local –del qual són membres tots els polítics locals del PvdA– forma part de la Fundació Wiardi Beckman i publica la revista mensual *Local Governance*, com també estudis sobre política local i regional.

La WBS coordina una sèrie de grups de treball en els quals participen economistes, historiadors, politòlegs i periodistes i que aborden temes com ara l'erosió de la política de partits, Estat i ciutadania, la governança empresarial, la privatització i la reforma del sector públic, qüestions relacionades amb la història de la socialdemocràcia o els dilemes del centre esquerra davant les polítiques d'immigració i integració.

També es fan recerques i anàlisis sobre l'anomenat poldermodel holandès, una delicada barreja de la dinàmica econòmica anglosaxona i la protecció social de l'Europa continental, que és el resultat de negociacions i concerts entre el govern i les organitzacions empresarials i de treballadors. Aquest «model semiatlàntic» holandès ha estat analitzat com una variació específica de la Tercera Via en acció. Ara el cas dels Països Baixos ha atret molta atenció, tant a nivell nacional com internacional, a causa de les darreres eleccions generals (maig del 2002). Malgrat l'èxit econòmic del poldermodel holandès i les coalicions violetes, els partits de la coalició governamental (el PvdA i els liberals conservadors) van patir una derrota sense precedents amb la pèrdua de 44 escons, un rècord històric en la política neerlandesa. Una nova formació, el partit populista i dretà de Pim Fortuyn –que va ser tràgicament assassinat durant la campanya electoral–, i el vell partit democristià van ser els grans guanyadors de les eleccions i estan formant un nou govern de centredreta.

La WBS està tirant endavant exhaustives recerques sobre les causes i els orígens d'aquest resultat electoral completament inesperat. La immigració, la xenofòbia, el descontentament amb la tercera via social-liberal del partit socialdemòcrata, el malestar amb l'actuació general del sector públic, una revolta contra els desavantatges de la societat multicultural o multiètnica, els sentiments de por i d'inseguretat derivats de l'11 de setembre, particularment vinculats a les comunitats islàmiques –sobretot de turcs i marroquins– establertes als Països Baixos: se n'han identificat múltiples causes i explicacions. El que és clar és que, en aquesta ocasió, «no ha estat l'economia, estúpid!» Però l'anàlisi encara és lluny d'haver acabat.

El Fòrum d'Experts per la Socialdemocràcia Europea

El 1998 la Fundació Wiardi Beckman, juntament amb la Fundació Friedrich Ebert, d'Alemanya, i l'Institut Renner, d'Àustria, van crear el Fòrum d'Experts per la Socialdemocràcia Europea, una xarxa de think tanks, instituts i fundacions. Aquesta xarxa ofereix un fòrum per al debat entre especialistes de tot Europa que treballen en diverses plataformes o funcions d'assessorament per als partits europeus de centreesquerra. Tot i que va ser una iniciativa conjunta de les tres fundacions esmentades, actualment formen part del Fòrum una dotzena de think tanks i d'instituts de recerca i d'educació política europeus, incloent-hi, entre altres, l'IPPR i la Fabian Society a Londres, la Fondation Jean Jaurès a París, l'Istituto Gramsci a Roma, la Fundació Rafael Campalans a Barcelona i la Fundación Pablo Iglesias a Madrid. El Fòrum d'Experts per la Socialdemocràcia Europea es reuneix com a mínim un cop l'any per intercanviar i avaluar experiències sobre polítiques i programes nacionals. Així mateix, debat els esdeveniments actuals en relació amb la socialdemocràcia europea per tal de promoure i contribuir a les anàlisis i els debats polítics transnacionals.

El Fòrum d'Experts per la Socialdemocràcia Europea ha esdevingut una plataforma respectada i de renom per al debat internacional sobre la Tercera Via. Actua com un important canal per a l'avaluació crítica del discurs de la Tercera Via, i és el lloc on els enfocaments dels Estats Units i del Regne Unit es contrasten amb experiències semblants a l'Europa continental. El resultat ha estat que, malgrat l'existència d'un enorme repte comú –esdevenir competitiu per tal de sobreviure en un món de mercats de capital plenament integrats a escala internacional i mercats de productes plenament integrats a escala europea–, les respostes polítiques i institucionals dels diversos països encara són força diferents. No hi pot haver una Tercera Via; hi ha múltiples «terceres vies». Els diversos països han de trobar les seves pròpies vies per oferir llocs de treball a tothom que vulgui treballar, per garantir un suport als ingressos en situacions de desocupació involuntària i en la vellesa, i per reduir les desigualtats en un món en què les fronteres econòmiques ja no protegiran les polítiques nacionals contra les pressions de la competència econòmica. En tirar endavant les seves iniciatives, però, poden aprendre moltes coses de les experiències dels altres països.

El tema de la conferència anual del 2002 va ser «Fets, mites i dilemes de la societat multicultural». Aviat es publicarà un llibre sobre aquesta qüestió, que ha esdevingut candent i altament controvertida a causa de l'auge del populisme de dretes a Europa.

BIBLIOGRAFIA

Publicacions recents de la Fundació Wiardi Beckman (en anglès):

R. Cuperus, K. Duffek i J. Kandel (comp.), *Multiple Third Ways. European Social Democracy Facing the Twin Revolution of Globalisation and the Knowledge Society*, Amsterdam/Berlín/Viena: Friedrich-Ebert-Stiftung/Wiardi Beckman Stichting/Renner Institut, 2000/2001.

M. Dauderstädt, A. Gerrits, G. Márkus, *Troubled Transition: Social Democracy in East Central Europe*, Amsterdam: Friedrich-Ebert-Stiftung/Wiardi Beckman Stichting/Alfred Mozer Stichting, 1999.

R. Cuperus i J. Kandel (comp.), *European Social Democracy. Transformation in Progress (Social-democratic think tanks explore the magical return of social democracy in a liberal era)*, Amsterdam: Friedrich-Ebert-Stiftung/Wiardi Beckman Stichting, 1998.